

Tardor 2013

La ferida oberta entre democràcia i política: els moviments socials com a cura ¹

Jordi Mir

Professor del Departament d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra

Centre d'Estudis sobre Moviments Socials

@llambordes

Se da la particular circunstancia de que la democracia sólo puede existir como un proceso en crecimiento. Si no crece y echa raíces profundas en el tejido social, la democracia acaba por agostarse, se convierte en oligarquía y empieza a peligrar para todos. Francisco Fernández Buey

El 19 de novembre de 2011 es podia escoltar en alguns mitjans de comunicació la referència a la jornada de votacions del 20N com la " festa de la democràcia". El recurs habitual a aquesta imatge, recurrent des que es van recuperar les eleccions després de la mort del General Franco i es va iniciar la Transició, segurament no ha estat tan qüestionada com en aquesta convocatòria electoral. En aquesta campanya electoral a les Corts Generals es va produir, possiblement, el major exercici informatiu per aclarir les diferències entre les diferents opcions de vot que no significaven el decantar-se per una formació. És a dir, el vot en blanc, el vot nul o l'abstenció. I, allora, es van multiplicar les iniciatives d'organitzacions i col·lectius impulsant alguna d'aquestes diferents opcions de vot davant les eleccions. Es va promoure especialment l'abstenció, el vot nul, el vot a forces minoritàries, opcions ja molt presents en altres eleccions, però també altres més noves com *Aritmètica20N* o *Vota en Banc*. *Aritmètica20N* buscava promoure l'aparició de forces polítiques que trenquessin el monopoli de PP, PSOE i CiU i impedir que el PP governés per majoria absoluta. És un vot, des de la posició del "no ens representen i ningú ens representa". Una opció orientada a l'aritmètica dels resultats que es volen obtenir i amb la voluntat d'acabar amb el monopoli de poder de les grans forces polítiques.

La proposta de *Vota en Banc* convidava a anar a exercir el dret a vot a les entitats financeres per evidenciar la importància que tenien els bancs i caixes d'estalvi en la nostra societat i en el govern.

L'emergència de totes aquestes iniciatives ens hauria de portar com a societat a unes quantes reflexions. Per exemple, convindria pensar sobre l'augment de la distància entre la ciutadania i les formacions polítiques que acostumen a governar en els nostres ajuntaments, comunitats autònomes o govern central. Una distància que no pot ser confosa amb el desinterès per la política, ni amb antipoliticisme. Una distància que engrandeix les limitacions del sistema de participació representatiu en què vivim. Segurament mai com ara s'ha produït un interès tan gran per les opcions de vot diferents al suport a les forces majoritàries. No és la primera vegada, és un procés que ja dura anys i que s'ha concretat de diferents maneres en eleccions anteriors.

Podem veure-ho analitzant l'abstenció, els vots nuls o blancs i, també, el creixement de forces extraparlamentàries en altres convocatòries. Però en les eleccions del 20N es va evidenciar encara més. L'abstenció en les eleccions al Congrés dels Diputats va pujar al 28,31% , davant del 26,15% dels comicis anteriors. El vot nul puja del 0,64 a l'1,29: una suma de 315.590 vots. El vot en blanc puja del 1,11% al 1,37%: 330.898 vots. I si afegim els resultats de les eleccions al Senat, ens trobem que 1.835.318 persones (un 9,02%) van votar nul o en blanc.

Pot resultar paradoxal pensar que sense la feina feta per moltes d'aquestes persones per a les quals les eleccions no és allò rellevant, aquelles que participen amb poc més que això estarien menys informades de les implicacions que pot tenir la seva opció de vot. Per a moltes de les persones que impulsen aquestes opcions, l'important ha estat abans del 20N i continuarà després en el treball polític quotidià des de posicions que promouen una participació més directa per resoldre aquells problemes que consideren bàsics. Per exemple, mentre les formacions polítiques tancaven les seves campanyes el divendres 18 de novembre, a Barcelona, entitats i col·lectius de Sants ocupaven un edifici de pisos per estrenar des de feia uns anys, l'Habitatge18N, per a allotjar-hi persones desnonades per impagaments d'hipoteques o lloguers. Una iniciativa que donava continuïtat a altres sorgides a Barcelona com Edifici15O a Nou Barris i que continuarà fins avui amb l'Obra social de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca com a màxima representació.

A les darreres eleccions a la Generalitat de Catalunya es van produir uns resultats que podríem pensar que eren un trencament amb la dinàmica viscuda. La participació va pujar del 58,78% al 67,76%. Els vots en blanc van baixar del 2,91% a l'1,44%. Això sí, els vots nuls van pujar del 0,71% al 0,90%. Hauríem de pensar en les dinàmiques mobilitzadores relacionades amb el debat sobiranista i social per entendre aquest augment de participació. Però segurament no s'hauria de confondre amb suport al sistema polític actual. Aquesta concepció de la política està en crisi. A les dades del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) i del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) no deixem de veure com la classe política ha arribat al podi de les tres principals preocupacions per a la ciutadania a Espanya i Catalunya. Darrere de l'atur i la situació econòmica se situa la classe política. I no només això, trobem una ampla majoria que apareix com a poc o gens satisfeta amb la democràcia, tant a Catalunya com a Espanya. Avui, com en pocs moments de la història d'aquest Estat, la noció del que entenem per política demana ser reconsiderada, ampliada, diversificada, aprofundida... La nostra democràcia representativa ha descansat i descansa en una excessiva dependència de la política institucional massa desconnectada del conjunt de la població. Es va posar en mans de la classe política amb poca intervenció popular més enllà de les jornades electorals. I ha arribat un moment en què el descontentament amb aquest mecanisme de funcionament ja es fa present més enllà dels sectors que sempre el van posar en qüestió des del mateix procés que coneixem com Transició.

Què es fa des de la política que vol anar més enllà de la institucional realment existent? Prolifera espais de participació que no són els considerats convencionals (partits polítics, sindicats...) i també les maneres de fer menys habituals (horitzontalitat, assemblearisme, desobediència civil...)[\[1\]](#). Els exemples que podríem posar són múltiples i força diferents. Però hi ha coincidència en avançar cap a una altra manera d'entendre la política que xoca amb concepcions molt assentades. La democràcia per a moltes persones significa: eleccions, partits

polítics, constitució, parlament i procediments. No és poc, però ja no és suficient avui per a moltes persones. La situació econòmica per a massa persones només vol dir precarietat, dolor i pobresa. Estem vivint un procés que implica reducció de serveis públics, de salaris i augment de la població aturada. Com respondre-hi? Fent política, una política que no pot ser la que està arribant des de les institucions. Una política en què les persones representants veritablement ho són de les representades, amb espais per a la participació directa. Una política que construeix legitimitat més enllà de la legalitat establerta. No és un impediment que la llei no ho permeti. Establir una altra legitimitat compartida que es vol transformadora de l'existent passa per qüestionar la legalitat vigent i canviar-la des del comportament civil. I avui ho veiem més que mai. Fins i tot des de les institucions es planteja la desobediència.

La incorporació als moviments socials està permetent un accés a un tipus de participació que és vista com més activa, amb més expectatives (encara que siguin poques) d'incidència en allò que preocupa, més pròpia, més satisfactòria... que la participació que s'ofereix des de les institucions, els partits polítics o els sindicats. Els moviments ràpidament intenten buscar les maneres de començar a resoldre les problemàtiques que motiven la seva existència i avui, tan o més que en altres èpoques. Es busca fer front a aquestes realitats que ens desborden, en una situació com l'actual, moltes persones ja consideren que no n'hi ha prou amb el que han ofert fins ara les maneres de fer des de les institucions de partits i sindicats. Es genera un tipus de mobilitzacions que en molts casos ja té capacitat de transformació: pot atraure atenció de la ciutadania, obligar a la posició de les forces polítiques, influir en el debat públic, enfortir a les persones mobilitzades i afectades... Quan s'imposa el discurs del "No hi ha alternativa" la resposta és que la història l'escriuen les persones que la fan cada dia. Quan protestem perquè no estem d'acord amb els desnonaments, hi ha qui entén que cal anar més enllà i provar d'impedir-los i fer possibles alternatives. Quan gairebé ningú parla dels Centres d'Internament d'Estrangers, hi ha qui hi vol entrar i fer-los visibles. Quan s'han de tancar Centres d'Atenció Primària, hospitals o escoles, hi ha qui voldrà abraçar aquest espais i ocupar-los per impulsar la seva defensa. Quan des de les institucions no es qüestiona el deute que es presenta com a origen de les polítiques d'austeritat, hi ha qui l'estudia, el fa present i aconseguix que alguns ajuntaments el comencin a reconèixer com a il·legítims. Passem d'unes formes de participació més indirectes, generals, institucionalitzades, des de la legalitat, a través d'organitzacions jeràrquiques amb un funcionament rígid, estable, a una participació més directa, focalitzada, amb l'impuls de la legitimitat, des d'organitzacions o col·lectius flexibles, horitzontals, menys constants... Els moviments socials són indicadors del malestar que hi ha en una societat i de la capacitat per provar de donar-hi respostes. És bona senyal de la salut d'aquesta societat que tinguem coneixement de tot el que poden aportar i també de les seves possibles limitacions, dels seus punts forts i febles.

La política institucional hauria d'assumir la seva crisi i s'està avançant una mica en aquest camí. Però no són bones opcions la criminalització de la contestació i la desautorització d'aquestes formes de fer política. Tampoc la instrumentalització o subordinació de les mateixes. Ni els intents de buscar dreceres amb la vella asimetria entre el dir i el fer. Tot allò après de la Transició sobre relació entre política institucional i ciutadana ens ha d'ajudar a pensar què no cal fer. Caldrà entendre que el que s'ha fet des d'aleshores, i que a molts sectors vinculats a les

institucions va poder agradar, pel que suposava de consolidació i enfortiment dels partits, és el que ens situa en la crisi política de la democràcia representativa actual. La demanda de més democràcia i de major qualitat ha anat guanyant suport, fins a ser quelcom més que una reivindicació de la qual el sistema pugui prescindir i s'hi està intentant adaptar. No és el primer període en què passa. En l'anterior, que va dels seixanta fins a mitjans dels setanta en diferents parts del món, es va respondre amb la teorització sobre la crisi de la democràcia per excés i l'aplicació de polítiques de control de la mateixa. Avui potser hauríem d'impulsar allò que des d'aleshores es va voler evitar i que ens ha debilitat per partida doble, per allò que hem fet i per allò que hem deixat de fer: enfortir la societat civil davant de l'Estat, la partitocràcia i els poders socioeconòmics; promoure i reconèixer la política entesa com la participació de la ciutadania; i buscar altres maneres de fer política que destaquin per la democràcia interna, l'horitzontalitat, la representació (que no delegació) amb retiment de comptes, l'acceptació de la pluralitat i la coherència entre el dir i el fer.

Notes

[i] MIR GARCIA, Jordi (coord.). *Moviments socials i joves activistes. Una aproximació qualitativa de la participació de la joventut en organitzacions polítiques no convencionals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 72 p. Aportacions, núm. 50. Disponible a: http://www20.gencat.cat/docs/Joventut/Documents/Arxiu/Publicacions/Col_Aportacions/Aportacions_50.pdf

